



QUO VADIS?



Gabriel **ALBU**

dr., prof.univ., Universitatea Petrol-Gaze, Ploiești

Educația privită de sus și educația privită de jos¹

INTRODUCERE

Pe parcursul practicării ei și de-a lungul reflecției în marginea ei, educația a fost abordată din diferite unghiuri. Putem fi chiar impresionați de modul cum au înțeles marii gânditori și marii pedagogi ai lumii să o trateze.

Analizînd mai cu atenție, ne putem da seama totuși că educația a fost (și este) abordată, în esență, doar din două unghiuri fundamentale de vedere: unul de sus și

unul de jos. În funcție de acesta, cei implicați în domeniul educației au acționat și acționează, au interacționat și intracționează, au luat și iau decizii, au valorizat și valorizează atitudini, comportamente, au îndrumat și înțeleg să îndrume, și-au format și își formează așteptările, și-au ales și își aleg metodele, au căutat și își caută soluțiile.

EDUCAȚIA PRIVITĂ DE SUS

A privi educația de sus înseamnă a o privi de la o anumită distanță; mai mare sau mai mică, dar de la o anumită distanță. Apoi, mai înseamnă a o privi cu o anumită exigență; mai mare sau mai mică, dar cu o anumită exigență.

Cel care o vede de sus consideră că educației trebuie să i se impună anumite rigori de către cei care știu ce rigori să impună și anumite reguli de către cei care știu ce reguli să ceară.

Cînd abordăm de sus educația, sîntem detașați de convulsiile, tensiunile și impreciziile ei. Elevul/discipolul *trebuie* să facă sau să nu facă un anumit lucru, să aibă sau să nu aibă o anumită atitudine/un anumit comportament în funcție de ceea ce a stabilit educatorul. Acesta – discipolul – trebuie să intre în limitele anumitor cerințe, norme, bareme în care crede profesorul lui (și în cultul căroră, probabil, a fost el însuși educat).

Cînd o privim de sus, privim educația cu știință, ne pretindem cunoscători și, prin urmare, avem tendința de a-i impune elevului, spre folosul și binele lui și spre folosul și binele societății în care trăiește (sau în care va trăi) anumite cunoștințe, abilități, competențe etc. Vrem ca mintea și sufletul discipolului să se îmbogățească, să se înfrumusezeze cu ceea ce credem noi, profesorii, că este valoros și frumos în lumea asta (potrivit învățăturii și înțelepciunii noastre).

A privi de sus educația înseamnă a o privi de pe poziție de autoritate, aceea a respectării normei, a interdicțiilor și a permisivităților cerute/impuse de purtătorul autorității (fie ea formal-instituțională, fie infomal-afectivă).

Astfel, educația ne apare mai degrabă ca o acțiune coercitivă, normativă, imperativă. Echipați cu o asemenea abordare, profesorii apelează la metode punitive sau persuasive și vor un feedback al eficienței aplicării lor, în funcție de care continuă să le aplice sau, dimpotrivă, se preocupă să le schimbe cu altele mai eficiente.

În educație, gîndurile, atitudinile, comportamentele, reacțiile, relațiile nu pot fi lăsate la voia-ntîmplării. Ele trebuie orientate, unele încurajate, altele descurajate; oricum, sancționate, într-un fel sau altul. Pe scurt, cel care privește educația de sus oferă trasee de organizare și de derulare a acțiunilor formative. Pentru el, nu există educație

1 Articolul a fost publicat pentru prima dată în limba engleză în revista *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, vol. 33, 2012, pp. 747-750.

fără reglementări, regulamente. Centrul său major de interes și, prin urmare, principala sa preocupare sînt judecățile, aprecierile, pretențiile, comparațiile, criteriile, evaluările.

Cînd o privește de sus, profesorul se consideră (și se comportă ca) un produs finit. Se vede pe sine încheiat, realizat. Acum, poate să ceară, poate să normeze, poate să(-și) impună viziunea, concluziile, punctul său de vedere. Are soliditate și siguranță. Știe ce face, ce zice, ce pretinde. Se vede un reper, o unitate de măsură. Și chiar dacă mai are (trecătoare) îndoieli, ele sînt secundare, fără importanță. Pe scurt, știe ce știe, știe ce poate, știe ce vrea, știe ce are de făcut. Este precum o stîncă: nemișcată, tare, perenă, bine orientată.

La fel pare că se întîmplă și cu educația. Văzută de sus, elementele și articulațiile ei sînt deja încheiate, osificate. Le avem precum le vrem, fără să știm de zbatere și de confruntările premergătoare sau de cele aflate în curs de desfășurare. Acum, avem de-a face cu un peisaj calm, aflat sub control. Educația stă liniștită, este clară, pusă "în căpăstru". Ea constituie un teritoriu cunoscut, trebuie doar administrat, coordonat și controlat. Discipolii nu trebuie decît să urmeze ceea ce li se spune să urmeze, să facă ceea ce li se spune să facă. Ei sînt la dispoziția profesorului și pe mîinile lui sigure.

Cînd o privim de sus, educația nu are probleme. Ele sînt rezolvate sau nu există pur și simplu. Toate sînt în regulă și nu trebuie decît sistematizate, ordonate, orientate, conduse. Educația este matrițată, închisă în norme, în criterii, în standarde. Situați pe această poziție, noi, profesorii, credem că ceea ce facem este ceea ce trebuie făcut. Nivelăm, aranjăm, aliniem, acceptăm sau respingem. Este tot ceea ce se poate întîmpla.

EDUCAȚIA PRIVITĂ DE JOS

A privi de jos educația înseamnă a o privi în intimitatea ei. Ea este văzută în tensiunile și în nelimpezimile/nelimpezirile ei, în dilemele și în nesiguranțele ei, în răvășirile și în convulsiile prin care trece.

Acum, ea este văzută în stare de fermentație, cu neregularitățile ei, cînd faptele, împrejurările, lucrurile se ciocnesc, cu momentele ei de tăcere și de revoltă, de consternare și de izbîndă. Avem de-a face cu educația aflată în vîrtejul ezitărilor, al reținerilor și al lansărilor sale. Privită de jos, educația este văzută în zbaterele facerii ei. Este o stare de puls, de zvîcnire, de criză. Știm că oricînd este posibil să apară devieri, nesincronizări, derapaje de la mersul dorit și/sau anticipat al lucrurilor. Putem avea oricînd surprize, știm că ele pot să apară în orice moment.

Cînd o privim de jos, ne situăm în tumultul educației, acolo unde se plămădește, apoi se coace și treptat se rumenește ea. Din acest unghi putem surprinde atît legăturile organice ale educației cu realitățile schimbă-

toare, neliniștite, cît și cedările și necedările ei în confruntarea cu acestea. De pe această poziție, avem acces la lumea fluidă, învolburată în care se mișcă spiritul spre a-și clarifica – în cele din urmă – identitatea, iar omul propriul sens al vieții.

Situați în zona de jos a educației, ne aflăm în partea ei crepusculară. Sîntem încordați, neliniștiți, știm și nu știm ce vrem, facem și așteptăm, așteptăm și vom vedea dacă o vom lua de la capăt sau vom merge înainte. Sîntem mereu în lucru, mereu angajați, mereu pregătiți să intervenim, să reconstruim. În această zonă sîntem întotdeauna la răscruce. Știm că educația este o succesiune de răscruci. La fiecare pas poate fi vorba de asumarea unei opțiuni, a unei decizii, a unei direcții din mai multe posibile. Trăim cu *speranța* că ceea ce am făcut (sau că ceea ce facem) este bine. Nimic nu este sigur, nimic nu este complet. Sîntem mereu în stare de veghe.

Pe scurt, educația este abordată ca existență vie, mereu în devenire.

A privi educația de jos înseamnă, prin urmare, a lua lucrurile așa cum sînt, în desfășurarea lor și în încercarea lor continuă, dar continuă, de a le înțelege, de a le trăi așa precum sîntem în stare să le trăim în momentul în care ne aflăm. Cînd o privim de jos, simțim educația ca fiind țesătură din țesătura vieții noastre. În context, am putea spune că ne aflăm – de fapt – în *lumea comună* a educatorului și a discipolului, în *interiorul* ei; vrem să știm îndeaproape ce se întîmplă. Desigur, știm că se întîmplă mereu (cîte) ceva, dar mai știm și că nu știm (și nici nu vom ști) vreodată totul.

În această lume vedem cum stau față-n față profesorul și elevul, cum se intersectează în fiecare clipă căutările lor, cum se confruntă experiențele educatorului cu imaturitățile discipolului, vedem – mai departe – cum se nasc drumuri și cum – în cele din urmă – se croiește unul.

Privită de jos, educația este mai degrabă o acțiune permisivă, un gest atent la detalii, la întîmplări, la situații și la simțămintele însoțitoare, la momentele unice, particulare, irepetabile ale stărilor sufletești prin care trec elevul și profesorul. Altfel spus, sîntem mereu conectați la mesajele și la atitudinile lor.

Totodată, elevul simte că profesorul încearcă să simtă ca și el, că îi este aproape, că nu este singur, că nu are în față un obiect dur, un judecător rece. Pe scurt, ne aflăm în interiorul unei neîntrerupte și provocatoare dinamici a formării ființei omenești.

Cel care vede educația de jos, o privește cu deschidere, cu prudență. Știe cîte ceva, dar mai știe că din orice experiență se mai poate învăța sau înțelege ceva. Deslușește relația intimă dintre educație și învățare. Profesorul o privește cu modestie, știind că nu poate cuprinde totul și că nimic nu este și nu poate fi încheiat. În fond, învățăm toți de la toți și ne formăm – într-un fel sau altul – toți pe toți.

Cînd privim de jos educația sîntem împreună cu discipolul, în încercarea de a ne găsi – și noi, și el – modul de a ne exprima și de a fi în lume. Participăm, sîntem în interiorul facerii, al formării, al devenirii. Avem puncte de vedere, afirmații, revelații, dar și îndoieli, reveniri, limpeziri relative și reluări periodice, cînd tensiunea procesului cere – pentru a nu distruge totul – o nouă concepție, o nouă sinteză, o nouă întemeiere.

Așadar, se vede bine că nu avem timp de normări, de reglementări, căci nu putem norma frămîntarea, parțialitatea, nedesăvîrșitul, fierberea. Nu putem norma ce nu este încheiat. Din acest unghi știm clar doar două lucruri:

- a. că nu există niciodată un sfîrșit, o finalizare a educației. Ea este o permanentă erupție, gata să-și reverse lava peste gîndurile, credințele, obișnuințele și siguranțele noastre. Ea își cere mereu concentrarea, conectarea, devotamentul, jertfa. Lumea educației este mereu în marș: încercări, obstacole, înfrîngeri, cuceriri, alte încercări, alte obstacole, alte retrageri, alte victorii ș.a.m.d.;
- b. cel de-al doilea lucru pe care îl cunoaștem clar este cel potrivit căruia profesorul știe că este mereu într-o stare de nedesăvîrșire. Și, știind că nu este încheiat, are conștiința facerii sale permanente, pînă la sfîrșitul vieții. Prin urmare, nu se poate pretinde unitate de măsură (pentru nimeni).

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Precum am văzut, educația a fost și poate fi privită din două unghiuri. Acestea au influențat și ne influențează modul cum ne formulăm idealurile, obiectivele, cum ne selectăm metodele de lucru, conținuturile, cum abordăm proiectarea, evaluarea, comunicarea didactică, relațiile cu elevii, cu părinții acestora, cu colegii. De asemenea, au influențat și ne influențează modul cum ne vedem pe noi înșine, educatorii.

Cum profesorul poate privi educația din ambele puncte de vedere, interesantă devine dinamica raporturilor dintre ele. Căci sînt perioade – în cariera noastră de profesori – de evident dezechilibru între cele două fundamentale abordări. Mai precis, putem întîlni următoarele situații:

- a. Una dintre ele este aceea cînd manifestăm un exces de normativizare a educației. Sîntem (sau ne credem) în poziția celui care este îndreptățit să o privească de sus, ignorînd, minimalizînd

sau respingînd privirea ei de jos. Vrem să matrițăm. Credem că normarea este gestul suprem al educației. Riscăm, astfel, să rămînem închiși în propriile normări, față de încleștările și față de frămîntările perene ale educației.

Privită *numai* de sus, ea rămîne un discurs teoretic gol, pur formal, exterior și un act împovărător pentru elev.

- b. Cealaltă situație este aceea cînd manifestăm un exces de fluidizare a educației. Sîntem în poziția celui care o privește de jos, ignorînd, minimalizînd sau respingînd privirea ei de sus. Sîntem cu totul în lăuntru zbuciumului și al vîrtejurilor educației, al nesfîrșitelor sale faceri și prefaceri. Riscăm, astfel, să eșuăm în nehotărîre/în indecizie, ambiguitate și confuze răvășiri.

Privită *numai* de jos, ea rămîne o frămîntare în sine, un demers tulbure, ce se mișcă în gol, fără sens.

Reiese, așadar, faptul că:

- normarea vine întotdeauna după ce am avut experiența educației văzută de jos. Nu putem cere, pretinde, norma decît după ce am trăit „drama”/”suferința” educației. Este nevoie de un „chin” preliminar al decantărilor, al separării – întotdeauna limitat subiectiv – a fundamentalului de nefundamental, a perenului de efemer, a ceea ce este demn de ceea ce este nedemn pentru om;
- de asemenea, reiese faptul că nu putem rămîne în lava incandescentă a educației, fără să-i oferim o direcție, un ideal, o finalitate. Din lăuntru frămîntărilor se naște (sau renaște) sensul și rostul ei. Este necesar să privim de sus ca să vedem unde ne aflăm, ce-am făcut și ce mai avem de făcut, ca să vedem ce nu se poate vedea de jos – în suflul facerii – și ca să știm încotro ne îndreptăm și/sau ar trebui să ne îndreptăm. Așadar, avem nevoie de normări parțiale, de cerințe de moment, de înaintări atente, de o direcție.

Prin urmare, fie că o privește de sus, fie că o privește de jos, profesorul se mișcă în lumea educației. El *este mereu la lucru*, puțînd avea oricînd șansa dezvăluirii unui adevăr (esențial) și/sau a delimitării unor principii, reguli mai mult sau mai puțin stabile, dar necesare pentru dezvoltarea umană. Absorbit de munca sa, profesorul va fi *mereu vigilant* să nu fie confiscat doar de una dintre cele două abordări fundamentale ale educației, ci să dea fiecareia meritata ei pondere.